

Conditions and Scope of Seller Liability Towards Third Parties for the Delivery of Goods Infringing Intellectual Property Rights: The Perspective of the 1980 Vienna Convention, Considering Evolutions in Doctrine and Jurisprudence

Mohammadreza Shakaram¹, Mostafa Elsan^{2}*

1. M.A in Intellectual Property Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Email: Milad_9072@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

*Corresponding Author: Email: elsan@sbu.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2024.422696.2480

Received:
9 December 2023

Accepted:
6 April 2024

Published:
5 January 2026

ABSTRACT

This article examines how the sale of goods can impact the intellectual property rights of a third party. The article aims, through a comparative study of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) and the doctrine and jurisprudence developed around this Convention, to discuss the protections that can be afforded to the seller's property rights as well as to the buyer's interests. Assuming that an infringement of intellectual property rights has occurred, another important issue is what methods and mechanisms exist for compensation in this regard. Furthermore, a third party's intervention in asserting its intellectual property rights can affect the buyer's ownership and right to use the property it has purchased. Therefore, striking a balance between the rights of the contracting parties and the rights of a third party is a subject

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

examined under the auspices of the Vienna Sales Convention.

Keywords: Contract, Seller’s Liability, Third-Party Claim, Intellectual Property, Vienna Sales Convention (CISG).

Funding:

The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Mohammadreza Shakaram: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal Analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project Administration.

Mostafa Elsan: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal Analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project Administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Shakaram, Mohammadreza & Mostafa Elsan. “Conditions and Scope of Seller Liability Towards Third Parties for the Delivery of Goods Infringing Intellectual Property Rights: The Perspective of the 1980 Vienna Convention, Considering Evolutions in Doctrine and Jurisprudence”. *Journal of Legal Research*, 24, no. 64 (January 5, 2026), 215-248.

Extended Abstract

This article examines how the sale of goods can impact the intellectual property rights of a third party. The article aims, through a comparative study of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG; also known as the 1980 Vienna Convention) and the doctrine and jurisprudence developed around this Convention, to discuss the protections that can be afforded to the seller's property rights as well as to the buyer's interests. Assuming that an infringement of intellectual property rights has occurred, another important issue is what mechanisms exist for compensation in this regard. Furthermore, a third party's intervention in asserting its intellectual property rights can affect the buyer's ownership and right to use the property it has purchased. Therefore, striking a balance between the rights of the contracting parties and the rights of a third party is a subject examined under the auspices of the Vienna Sales Convention. In the domestic laws of most countries, explicit or implicit rules have been established regarding claims of intellectual property rights by a third party. In Iranian law, Article 18, 29 and 41 of the Law on Registration of Patents, Industrial Designs, and Trademarks (2007) address this subject specifically.

In European Union regulations, Articles 100 and 138 of the European Patent Convention (EPC, November 2020) and Article 56 of the Convention for the European Patent for the common market (signed at Luxembourg on 15 December 1975) have established provisions concerning third-party oppositions to patent certificates; however, none explicitly address the issue of third-party claims in contracts for the transfer of intellectual property rights. For example, Article 100 of the European Patent Convention only addresses the grounds for a third-party opposition to a patent, limiting these grounds to non-compliance with substantive conditions for protection such as clarity and lack of disclosure.

Article 138 of the aforementioned Convention also lists grounds for revoking a patent certificate, the most important of which is the non-entitlement to patent ownership according to the conditions of Article 60 of the same Convention, yet it stipulates nothing about the effects of such revocation, particularly on contracts concluded based on it. It may be said that Articles 42 and 43 of the CISG constitute the clearest and most explicit international provision applicable in this regard. Of course, it is evident that the mentioned articles only address the issue of third-party claims concerning intellectual property rights in contracts for the international sale of goods, and not in contracts for the transfer of intellectual property rights. However, since there is a commonality in the subject matter of the third-party claim from this perspective, a study of these principles can assist in formulating regulations related to third-party claims

in contracts for the transfer of intellectual property rights. Although the 1980 Vienna Convention concerns international sales and one should not expect it to specifically address issues related to intellectual property, in this article, by examining Article 42 of this Convention and the related jurisprudence and legal doctrine, relevant solutions for the Iranian legal system will be proposed. As we will examine in this article, the concept and nature of intellectual property rights in the CISG is ambiguous. Also, the scope of the Convention's protection of intellectual property is disputed. However, the Convention protects various rights arising from intellectual property assets, and in this regard, arguably both economic and moral rights arising from intellectual property are protected by the Convention. Regarding the conditions for imposing liability on the seller towards a third party, the debate revolves around the necessity or non-necessity of the third party filing a lawsuit, each view having its merits. Among these, the theory positing the non-necessity of filing a lawsuit appears preferable; therefore, the necessity of filing a lawsuit cannot be considered a required condition for seller liability. Additionally, the scope of the seller's liability and the commencement and termination of the seller's liability are other important issues examined in this research. In this context, the seller's liability towards the buyer arises from the moment of delivery of the goods, but towards a third party, liability arises from the time of contract conclusion.

شرایط و دامنه مسئولیت فروشنده در برابر ثالث به سبب تسلیم کالای ناقص مالکیت فکری از نگاه کنوانسیون وین ۱۹۸۰ با لحاظ تحولات در دکترین و رویه قضایی

محمد رضا شاکرم^۱، مصطفی السان^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

Milad_9072@yahoo.com

۲. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: elsan@sbu.ac.ir

چکیده:

مقاله حاضر به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه بیع کالا می‌تواند بر حقوق مالکیت فکری شخص ثالث تأثیر بگذارد. هدف مقاله این است که با مطالعه تطبیقی در عهدنامه بیع بین‌المللی کالا و دکترین و رویه قضایی شکل گرفته با محوریت این عهدنامه، حمایت‌هایی را که می‌توان از حقوق مالکیت فروشنده و نیز از منافع مشتری به عمل آورد، مورد بحث قرار دهد. با فرض اینکه نقض حقوق مالکیت فکری روی داده باشد، موضوع مهم دیگر این است که چه روش‌ها و شیوه‌هایی برای جبران خسارت در این خصوص وجود دارد. به‌علاوه مداخله ثالث در ادعای حمایت از حقوق مالکیت فکری خود می‌تواند حق مالکیت و حق بهره‌برداری خریدار از مالی را که خریداری نموده، متأثر سازد. از این رو تعادل میان حقوق طرفین عقد بیع و نیز حقوق شخص ثالث، موضوعی است که در سایه عهدنامه بیع وین مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/jlr.2024.422696.2480

تاریخ دریافت:

۱۸ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۱۸ فروردین ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۱۵ دی ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

قرارداد، مسئولیت فروشنده، ادعای ثالث، مالکیت فکری، عهدنامه بیع وین.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

محمد رضا شاکرم: مفهوم سازی، روش شناسی، استفاده از نرم افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه. مصطفی السان: مفهوم سازی، روش شناسی، استفاده از نرم افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

شاکرم، محمد رضا و مصطفی السان. «شرایط و دامنه مسئولیت فروشنده در برابر ثالث به سبب تسلیم کالای ناقض مالکیت فکری از نگاه کنوانسیون وین ۱۹۸۰ با لحاظ تحولات در دکترین و رویه قضایی». مجله پژوهشهای حقوقی، ۲۴، ش. ۶۴ (۱۵ دی ۱۴۰۴)، ۲۴۸-۲۱۵.

مقدمه

در حقوق داخلی اکثر کشورها، قواعد صریح یا ضمنی در مورد ادعای حقوق مالکیت فکری توسط شخص ثالث وضع گردیده است. در حقوق ایران، ماده ۱۸ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ و مواد ۲۹ و ۴۱ همین قانون به این موضوع به‌طور خاص پرداخته‌اند. در مقررات اتحادیه اروپا مواد ۱۰۰ و ۱۳۸ کنوانسیون حق اختراع اروپا^۱ و ماده ۵۶ کنوانسیون حق اختراع اتحادیه^۲ مقرراتی را در خصوص اعتراض اشخاص ثالث به گواهی حق اختراع وضع کرده‌اند؛ ولی هیچ یک به‌طور صریح به موضوع ادعای شخص ثالث در قراردادهای انتقال حقوق فکری نپرداخته‌اند. مثلاً ماده ۱۰۰ کنوانسیون حق اختراع اروپا تنها به جهات اعتراض شخص ثالث به ورقه اختراع پرداخته که این جهات را محدود به عدم رعایت شرایط ماهوی حمایت از اختراع نظیر شفاف بودن و افشا نشدن آن کرده است. ماده ۱۳۸ کنوانسیون مذکور نیز جهاتی را برای ابطال گواهی حق اختراع ذکر کرده که مهم‌ترین آن عدم تعلق مالکیت اختراع طبق شرایط ماده ۶۰ همان کنوانسیون است که در خصوص آثار این ابطال به‌خصوص بر قراردادهای منعقد بر آن هیچ سخنی به میان نیامده است.

شاید بتوان گفت مواد ۴۲ و ۴۳ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (معروف به کنوانسیون ۱۹۸۰ وین) روشن‌ترین و صریح‌ترین مقرر بین‌المللی قابل استناد در این خصوص باشد. البته بدیهی است که مواد مذکور تنها به بیان موضوع ادعای شخص ثالث نسبت به حقوق فکری در قراردادهای بیع بین‌المللی کالا پرداخته‌اند و نه قراردادهای انتقال حقوق فکری؛ لکن از آنجا که در تعلق ادعای ثالث از این جهت اشتراک وجود دارد، لذا مطالعه این اصول می‌تواند در تنظیم مقررات مربوط به ادعای اشخاص ثالث در قراردادهای انتقال حقوق فکری کمک کند.

هرچند عهدنامه ۱۹۸۰ وین درباره بیع بین‌المللی است و نباید از آن انتظار داشت تا به‌طور ویژه به مسائل مرتبط با مالکیت فکری بپردازد؛ اما در این مقاله، با بررسی ماده ۴۲ این عهدنامه و رویه قضایی و دکترین حقوقی مرتبط با آن، راهکارهای مرتبط برای نظام حقوقی ایران ارائه خواهد شد. چنانکه در این مقاله بررسی خواهیم کرد، مفهوم و ماهیت حقوق مالکیت فکری در کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا مبهم می‌باشد. همچنین گستره شمولیت کنوانسیون در حمایت از مالکیت فکری، مورد مناقشه است، اما کنوانسیون انواع حقوق ناشی از دارایی‌های فکری را مورد حمایت قرار می‌دهد.

1. European Patent Convention (EPC), November 2020.

2. Convention for the European Patent for the Common Market Signed at Luxembourg on 15 December 1975.

۱- گستره کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا در خصوص ادعای شخص ثالث نسبت به حقوق فکری

ماده ۴۱ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا به مسئولیت فروشنده در مقابل ادعای ثالث در سایر اموال به جز دارایی‌های فکری پرداخته است. مواد ۴۲ و ۴۳ نیز به حفظ حقوق شخص ثالث در قراردادهای بیع پرداخته است.

یکی از مهم‌ترین پرسش‌های قابل طرح در خصوص مواد ۴۲ و ۴۳ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا، این است که این مقررات تا چه حد می‌توانند در تنظیم روابط فروشنده و خریدار و مدعی ثالث راهگشا باشند؟ آیا این مواد از چنان جامعیتی برخوردار است که بتواند همه یا لاقلاً بخش عمده‌ای از ادعاها یا حقوق شخص ثالث را مورد حمایت قرار بدهند؟ به عبارت دیگر محدوده و قلمرو این مواد تا کجا گسترده شده است؟

بسیاری از حقوق‌دانان اروپایی معتقدند که مواد مذکور ناقص بوده و پاسخگوی همه ادعاهای شخص ثالث نیست و حتی در موارد پیش‌بینی شده آن قدر مبهم و پیچیده‌اند که در عمل به‌ندرت به این مواد استناد می‌شود.^۳ همچنین ایراد دیگری که به مواد مذکور وارد می‌کنند این است که مقررات ماده ۴۲ حقوق مدعی ثالث را در کشور غیر از کشور فروش مجدد کالا و کشوری که خریدار در آن فعالیت تجاری دارد، تأمین نمی‌کند.^۴

بنابراین این بحث را طی دو بند ادامه خواهیم داد. در بند اول می‌خواهیم بدانیم منظور کنوانسیون مذکور از مالکیت‌های فکری چیست و این عهدنامه کدام یک از انواع دارایی‌های فکری را تحت شمول خود قرار داده است؟ و در بند دوم سؤال این است که آیا حقوق معنوی ناشی از دارایی‌های فکری نیز همچون حقوق مادی تحت حمایت کنوانسیون قرار می‌گیرند یا خیر؟

۱-۱- مفهوم و انواع دارایی‌های فکری از منظر کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا

همان‌طور که در صدر ماده ۴۲ آمده، فروشنده باید کالایی را تحویل دهد که از هرگونه حق یا ادعای شخص ثالث ناشی از مالکیت صنعتی یا سایر مالکیت‌های معنوی... مصون باشد؛ ولی این عهدنامه نه‌تنها حقوق مالکیت صنعتی، بلکه هیچ تعریفی از حقوق مالکیت فکری یا اقسام آن ارائه نمی‌دهد. این

3. Christian Rauda & Guillaume Etier, "Warranty for Intellectual Property Rights in the International Sale of Goods", *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration (VJ)*, 4, (2000), 30-61.

4. Bruno Zeller, "Intellectual property right & the CISG Article 42", *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*, 15, 2(2011), 289-302.

ابهام آنجا مشکل‌ساز می‌شود که حقوق مالکیت فکری دارای جنبه ملی است و ماهیت، نوع، شمولیت و میزان حمایت از آن و به‌طور کلی قلمرو آن از کشوری به کشور دیگر متفاوت و متغیر است. برخی نویسندگان حقوق اروپایی معتقدند این عدم تعریف، خلل چندانی به اصل مواد مذکور وارد نمی‌کند و این ابهام را می‌توان با قسمت اول از ماده ۷ همین کنوانسیون تا حدی برطرف نمود.^۵ قسمت مذکور مقرر می‌دارد: «در تفسیر مقررات این کنوانسیون باید به خصیصه بین‌المللی آن و نیز به ضرورت ایجاد هماهنگی در اجرای آن و رعایت حسن نیت در تجارت بین‌الملل توجه شود»؛ چراکه وجود معاهدات بین‌المللی متعدد در حوزه مالکیت فکری که از جمله آنها می‌توان به کنوانسیون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۹۶۷، کنوانسیون جهانی حمایت از کپی‌رایت، کنوانسیون برن در حمایت از آثار ادبی و هنری و سایر معاهدات بین‌المللی اشاره کرد، تا حد زیادی به تفسیر کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا با توجه به خصیصه بین‌المللی آن کمک خواهند کرد.

از سوی دیگر از آنجا که در تنظیم ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌الملل کالا سازمان جهانی مالکیت فکری نقش مؤثری داشته است، دور از انتظار نیست که مفهوم مالکیت فکری و مالکیت صنعتی در ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور به همان وسعتی باشد که بند ۸ ماده ۲ کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) بیان داشته است. با این حال نمی‌توان به‌سادگی پذیرفت که صرف وجود معاهدات مربوط به حقوق مالکیت فکری و وجود ماده ۷ کنوانسیون مذکور این ابهام را مرتفع کرده‌اند، زیرا صرف‌نظر از اینکه استناد به تاریخچه و عقبه نگارش مواد ۴۲ و ۴۳ عملاً فاقد وجاهت حقوقی است، خود تعبیر «خصیصه بین‌المللی» محل مناقشه فراوان است.

۱-۲- حمایت کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا از انواع حقوق ناشی از دارایی‌های فکری

گذشته از ابهام ماده ۴۲ کنوانسیون فوق‌الذکر راجع به عدم ارائه تعریف روشنی از مالکیت فکری یا مالکیت صنعتی، سؤال دیگری که ذهن متخصصان امر را به خود مشغول کرده این است که آیا ماده ۴۲ دربرگیرنده مسئولیت فروشنده نسبت به حقوق مربوط به شخصیت (حقوق معنوی) نیز است یا تنها حقوق مادی را در برمی‌گیرد و نمی‌توان قلمرو این مواد را به حقوق معنوی تسری داد؟ در خصوص شمول مواد مذکور نسبت به حقوق مادی ناشی از مالکیت دارایی‌های فکری تردیدی وجود ندارد. در پاسخ به سؤال مزبور راجع به شمول ماده ۴۲ کنوانسیون مارالذکر نسبت به حقوق معنوی

5. Helen Hartnell, "Rousing the Sleeping Dog: The Validity Exception to the Convention on Contracts for the International Sale of Goods", *Yale Journal of International Law*, 18, (1993), 37.

دو دیدگاه مطرح است. مطابق دیدگاه اول، ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا یک ماده استثنایی است. بدین معنا که مسئولیت فروشنده در قبال ادعای شخص ثالث نسبت به حقوق مالکیت فکری از مسئولیت فروشنده نسبت به ادعای ثالث از سایر حقوق متمایز گردیده به طوری که مسئولیت فروشنده نسبت به ادعای مورد اول (مالکیت فکری) در ماده ۴۲ و نسبت به ادعای مورد دوم (سایر حقوق) در ماده ۴۱ پیش‌بینی شده است.

در تقویت این دیدگاه می‌توان گفت آوردن قید «مالکیت صنعتی» قبل از عبارت «سایر مالکیت‌های معنوی» نیز گویای این امر است که منظور نویسندگان کنوانسیون، آن جنبه از دارایی‌های فکری بوده که وجهه مادی دارد. گویی تدوین‌کنندگان کنوانسیون می‌خواسته‌اند بگویند آن قسم از دارایی‌های فکری مدنظر است که در ردیف مالکیت‌های صنعتی قرار می‌گیرند یا لاقلاً با این قسم از دارایی‌های فکری قرابت حداکثری دارند، نظیر حق اختراع یا علامت تجاری و یا حقوق مادی مربوط به کپی‌رایت و از آنجا که در این دست از دارایی‌ها، حقوق مربوط به شخصیت به‌ندرت مورد استناد قرار می‌گیرد و گاه نادیده انگاشته می‌شوند، لذا روح ماده ۴۲ حمایت از حقوق مربوط به شخصیت را بر نمی‌تابد. به همین دلیل قائلین به این نظریه معتقدند که برای حمایت از حقوق معنوی شخص ثالث باید به قاعده عام ماده ۴۱ تمسک جست.^۶

در رویه قضایی مبتنی بر عهدنامه ۱۹۸۰ وین نیز پذیرفته شده که نقض حق اختراع نیز چه در مورد مبیع و چه در خصوص فرایند تولید آن، مشمول نقضی می‌باشد که در ماده ۴۲ عهدنامه مذکور آمده است؛ زیرا حق اختراع ثالث در هر دو مورد محفوظ بوده و اگر مسئولیت آن بر عهده بایع قرار نگیرد، مانع از حق مراجعه ذی‌نفع ثالث به مشتری نخواهد بود.^۷

۲- شرایط تحمیل مسئولیت بر فروشنده در قبال ادعای شخص ثالث

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، در صورتی که شخص ثالث مدعی وجود هر نوع حقوق فکری در کالای فروخته شده باشد، فروشنده مسئول قلمداد می‌گردد؛ لکن باید پرسید که فروشنده در چه شرایطی مسئول است؟ آیا او مطلقاً حتی در صورت عدم اقامه دعوا و به‌صرف ادعای ثالث مسئولیتش آغاز می‌گردد یا طرح دعوا برای مسئول قلمداد کردن وی ضرورت دارد. از سوی دیگر در صورت طرح دعوا، اصالت دعوا

6. Zeller, Op. Cit. 289.

7. "Case Law on UNCITRAL Texts (CLOUT) - the United Nations, CLOUT case No. 753 [Oberster Gerichtshof, Austria, 12 September 2006]", In: *UNCITRAL: Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods* (New York: United Nations, 2016), 209.

واهی نبودن دعوا) ضرورت دارد یا خیر؟ بنابراین بحث را در دو گفتار پی خواهیم گرفت. گفتار اول را به بررسی ضرورت یا عدم ضرورت اقامه دعوا و گفتار دوم را به بررسی لزوم یا عدم لزوم اصالت دعوا خواهیم پرداخت.

۲-۱- بررسی ضرورت یا عدم ضرورت اقامه دعوا

بحث دیگر راجع به ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین الملل کالا این است که آیا مسئولیت فروشنده منوط به اقامه دعوا در رابطه با نقض مالکیت فکری از سوی ثالث بوده یا به صرف نقض حق مالکیت فکری شخص ثالث وی مسئول است، ولو آنکه ثالث حق خود را مطالبه نکرده باشد؟ ثمره بحث آنجا هویدا می‌شود که خریدار پس از انعقاد قرارداد متوجه شود که شخص ثالثی دارای حقوق فکری در مبیع است و بدین جهت بخواهد تضمیناتی از بایع برای خسارات احتمالی که ممکن است در آینده به او وارد شود (نظیر توقیف کالا و عدم اجازه ترانزیت آن توسط مقامات کشور مدعی ثالث) مطالبه نماید.

از آنجا که بایع طبق ماده ۴۲ کنوانسیون فوق‌الذکر، موظف است کالایی را تسلیم مشتری نماید که عاری از هرگونه حقوق مالکیت فکری شخص ثالث باشد، این تکلیف علاوه بر اینکه او را در مقابل مدعی ثالث مسئول می‌داند، در مقابل خسارت‌های خریدار نیز که از این رهگذر به او وارد می‌شود، مسئول است؛ بنابراین اگر معتقد باشیم که فروشنده تا زمان مطالبه ثالث مسئولیتی ندارد، مسئولیت او در مقابل خریدار هم زمانی مطرح می‌شود که ثالث حق خود را مطالبه کرده باشد.

برخی از حقوق دانان^۸ معتقدند که مسئولیت فروشنده به محض انعقاد قرارداد بر عهده او قرار می‌گیرد و منوط به مطالبه مدعی ثالث نیست؛ زیرا امکان بالقوه طرح شکایت از سوی ثالث، آزادی خریدار را در استفاده از مبیع محدود می‌سازد. در واقع خریدار این نگرانی را دارد که هر آینه شخص ثالث که مدعی نقض حقوق فکری خود شده است، علیه خریدار اقامه دعوا کند و با ایجاد اختلال در فعالیت تجاری او موجبات تضرر وی را فراهم آورد؛ بنابراین خریدار نمی‌تواند استفاده مطلوب و تمام‌عیاری از مبیع داشته باشد. وانگهی خطر ورشکستگی فروشنده همواره خریدار را تهدید می‌کند؛ زیرا در صورتی که فروشنده ورشکست شود خریدار بالاتضمنین در ردیف سایر غرما درمی‌آید و ایجاد چنین تکلفی بر خریدار روا نیست. بر این مبنا نباید انتظار داشت که خریدار با حسن نیت منتظر بماند و ببیند که مدعی ثالث چه موقع حق خود را مطالبه می‌کند.

از سوی دیگر باید گفت فروشنده مطابق ماده ۴۲ کنوانسیون وین مکلف است کالایی را تسلیم

8. Rauda & Etier, Op. Cit. 105.

مشتری نماید که از هرگونه «حق» یا «ادعای» ثالث نسبت به مالکیت‌های فکری مصون باشد؛ بنابراین صرف وجود یک حق ولو اینکه هیچ ادعایی نسبت به آن حق صورت نگرفته باشد، برای مسئولیت فروشنده کافی است. شاید به همین دلیل است که نویسندگان کنوانسیون مذکور مفهوم «حق» را متمایز از «ادعا» به کار برده‌اند.

در مقابل حقوق‌دان آلمانی دیگری^۹ معتقد است ایجاد تضمین برای خریدار در جایی که هیچ کس ادعای حقی نمی‌کند، ضروری به نظر نمی‌رسد؛ زیرا فرض بر این است که برای خریدار محدودیتی در استفاده از مبیع به وجود نیامده است و اگر مدعی ثالث پس از مدتی اقامه دعوا کند، حق اقامه دعوا برای خریدار علیه فروشنده به‌منظور مطالبه خسارت همچنان باقی است.^{۱۰}

۲-۲- بررسی لزوم یا عدم لزوم اصالت طرح دعوا

بحث دیگری که مورد مناقشه قرار گرفته است این است که آیا اقامه هر دعوایی از سوی مدعی ثالث، مسئولیت فروشنده را در پی خواهد داشت؟ بدین معنا که آیا فروشنده جدای از مسئولیتی که در مقابل مدعی ثالث دارد به‌صرف اقامه یک دعوا هرچند یک دعوای واهی، در قبال خریدار مسئولیت دارد؟ یا اینکه مسئولیت فروشنده محدود به دعوای واقعی است نه صرف طرح ادعاهای واهی؟

در پاسخ به سؤالات فوق دو نظر بیان شده است. عده‌ای معتقدند که درست است که مطابق ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا فروشنده در قبال ادعای مالکیت فکری شخص ثالث مسئول است؛ ولی نمی‌توان فروشنده را مسئول هر نوع ادعایی قلمداد کرد. مسئولیت بر فروشنده در صورتی بار می‌شود که ادعای ثالث درجه‌ای از جدیت و قطعیت و جزمیت را برخوردار باشد. از روح حاکم بر ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور هم همین عقیده استنباط می‌شود؛ چراکه مواد ۴۲ و ۴۳ محدوده مسئولیت فروشنده را کاملاً مشخص کرده‌اند؛ یعنی فروشنده به‌جز در موارد پیش‌بینی شده مسئولیتی ندارد؛ بنابراین در تفسیر استثنائات باید اصل تضييق مراعات شود و تا حد ممکن نباید از دایره نص خروج نمود. همچنین اصل لزوم و استحکام معاملات نیز چنین اقتضایی را دارد؛ چراکه در صورت قبول مسئولیت فروشنده به‌صرف طرح دعوا و صرف‌نظر از جزمیت آن، نظام حاکم بر معاملات بر هم می‌ریزد.

از سوی دیگر برخی گفته‌اند،^{۱۱} فلسفه وضع ماده ۴۲ عهدنامه ۱۹۸۰ وین جلوگیری از رویارویی

9. Josef Langenecker.

10. Rauda & Etier, Op. Cit. 105.

11. Grant R. Ackerman, *U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods* (Boston: Warren Gorham Lamont, 1992), 42-46.

خریدار با مدعی ثالث است؛ وانگهی دفاع در مقابل هر ادعایی علاوه بر صرف هزینه، مستلزم اتلاف وقت است؛ که این امر سبب به وجود آمدن خساراتی برای خریدار با حسن نیت است. باید توجه داشت که نخست اینکه معیاری برای ارزیابی دعوا از حیث اینکه دعوا اصالت دارد یا خیر وجود ندارد؛ دوم اینکه احراز چنین موضوعی نوعی تکلیف اضافی است. همچنین مفهوم واهی بودن دعوا امری نسبی و متغیر است؛ بنابراین نباید این تکلیف را برای خریدار به وجود آورد که تصرف مادی و حقوقی در مبیع را به جهت طرح ادعا از سوی شخص ثالث، برای بررسی واهی یا غیرواهی بودن دعوا متوقف نماید. بدین جهت به صرف طرح هر ادعایی حتی یک ادعای واهی، فروشنده مسئول است.

۳- قلمرو مسئولیت فروشنده در خصوص ادعای ثالث نسبت به حقوق فکری

در ماده ۴۲ کنوانسیون فوق‌الذکر به این امر اشاره نشده است که آیا فروشنده در قبال ادعای مالکیت فکری شخص ثالث که ممکن است از مبیع حاصل شود نیز ضامن است یا مسئولیت او محدود به آن دسته از ادعاهایی است که به‌طور مستقیم ناشی از مبیع باشد و نه محصولات به‌دست‌آمده از آن؟ با بیان یک مثال شاید بهتر بتوان به بیان مسئله پرداخت. فرض کنیم فروشنده یک دستگاه بافندگی به خریدار فروخته است که قادر به تولید لباس با طرح‌های مختلف است. خریدار درصدد تولید لباسی با طرح X است. دستگاه خریداری‌شده علاوه بر اینکه قادر به تولید لباس با طرح‌های گوناگون است، قادر به تولید لباس با طرح X نیز هست و این در حالی است که شخص ثالثی نسبت به طرح X حق بهره‌برداری انحصاری دارد. در اینجا مدعی ثالث ادعای مالکیت فکری نسبت به خود مبیع ندارد بلکه او نسبت به نتیجه حاصله از مبیع، آن هم یکی از نتایج آن مدعی است. حال سؤال این است که آیا در فرض مسئله پیش‌گفته ادعای شخص ثالث راجع به مشتقات و نتایج حاصله از مبیع می‌تواند ادعایی داشته باشد و آیا فروشنده در قبال چنین ادعایی مسئول است؟ در پاسخ به این سؤال نیز سه پاسخ ارائه شده که به ترتیب در زیر بررسی می‌شود.

۳-۱- نظریه تفسیر مضیق (حمایت از فروشنده)

برخی^{۱۲} با عنایت به متن ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌الملل کالا و با تفسیری مضیق و غیرقابل انعطاف از این ماده معتقدند که ماده ۴۲ کنوانسیون وین می‌گوید «مبیع» باید عاری از هرگونه ادعای مالکیت

12. Ruth M. Janal, "The Seller's Responsibility for Third Party Intellectual Property Rights under the Vienna Sales Convention", In: Camilla Baasch Andersen & Ulrich G. Schroeter (eds.), *Sharing International Commercial Law across National Boundaries: Festschrift for Albert H. Kritzer on the Occasion of his Eightieth Birthday* (London: Wildy, Simmonds & Hill, 2008), 203-231.

فکری ثالث باشد «نه مشتقات مبیع»؛ از سوی دیگر بار کردن مسئولیت اضافی بر فروشنده بدون وجود نص قانونی یا عرف تجاری مسلم، خلاف قاعده است. وانگهی نویسندگان کنوانسیون هنگام تنظیم ماده ۴۲ به این امر واقف بوده‌اند ولی به عمد در این مورد مسئولیتی برای فروشنده از این جهت قائل نشده‌اند، زیرا در این صورت تکلیفی غیر قابل توجیه برای فروشنده فراهم خواهد شد؛ زیرا لازمه پذیرش مسئولیت برای فروشنده این است که او نسبت به انواع کارکردهای مبیع آگاه باشد، در حالی که چه بسا خریدار مبیع را به گونه‌ای به کار گیرد که به هیچ وجه مقصود طرفین نبوده است. هر چند ممکن است فروشنده هنگام انعقاد قرارداد از حق مالکیت فکری شخص ثالث نسبت به ماحصل مبیع خبر داشته باشد، ولی او ضامن نحوه به کارگیری مبیع توسط خریدار نیست؛ زیرا آنچه هنگام انعقاد عقد مقصود بالذات طرفین بوده است خود مبیع است و فروشنده در قبال مدعی ثالث تا آنجا مسئولیت دارد که آنچه را که فروخته است به حقوق ثالث خللی وارد نیاورد و نحوه استفاده خریدار از مبیع به گونه‌ای که با حقوق مالکیت فکری شخص ثالث برخورد کند هیچ ارتباطی به فروشنده ندارد و شیوه بهره‌برداری خریدار از مبیع و آثار ناشی از آن، امری خارج از اختیار و اراده خریدار است.

بنابراین در فرض مطروحه و مثال فوق، مطابق ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور، فروشنده به تعهد خود در قبال خریدار کاملاً عمل کرده و کالایی را تسلیم او نموده است که آن کالا عاری از حقوق مالکیت فکری شخص ثالث بوده است. از سوی دیگر نحوه استفاده از کالا در صورتی برای فروشنده مسئولیت ایجاد می‌کند که نوع آن استفاده حین العقد مدنظر طرفین بوده باشد، یعنی طرفین یا به صراحت آن نوع استفاده را ضمن انعقاد قرارداد ذکر کرده باشند. یا اساساً انعقاد قرارداد بر مبنای همان استفاده منعقد شده باشد. به همین دلیل است که بند الف از فراز اول ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین الملل کالا مقرر می‌دارد اگر طرفین هنگام انعقاد قرارداد فروش مجدد کالا، یا استفاده از آن به نحو دیگر را در یک کشور «مدنظر داشته‌اند»...^{۱۳}

۳-۲- نظریه تفسیر موسع (حمایت از خریدار)

در مقابل برخی دیگر با گشاده‌دستی از حمایت هر چه بیشتر خریدار، معتقدند حقیقت تعهد فروشنده در برابر خریدار نه تنها صرف ایجاد مالکیت بدون نزاع، بلکه استفاده مطلق و بدون ادعای ثالث است. این گروه بر این باورند که پس از انعقاد عقد نباید هیچ‌گونه محدودیتی دامن‌گیر خریدار با حسن نیت شود. وانگهی فروشنده بیش از هر کس دیگری واقف به وضعیت کالای خود است. از سوی دیگر درست است

13. Contemplated by the parties at the time of the conclusion of the contract if it was.

که متن ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا از مسئولیت فروشنده فقط در «مبیع» سخن به میان آورده است و مسئولیت او در زمینه نحوه استفاده از کالا مشروط به این شده که ابتدای طرفین در زمان انعقاد قرارداد، آن استفاده به‌خصوص باشد، لکن نباید از نظر دور داشت که هر نوع استفاده و به‌کارگیری مبیع خود بخشی از مبیع تلقی می‌شود، یعنی وقتی فروشنده کالایی را می‌فروشد، آن کالا را با همه ویژگی‌هایش فروخته است و همه مشتقات و نتایجی که ممکن است با به‌کارگیری‌های مختلف از مبیع منتزع شود، داخل در مفهوم ماهیتی به نام «مبیع» است و بدیهی است که وفق ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور، فروشنده در قبال جمیع اجزای مبیع مسئول است؛ به عبارت دیگر وقتی طرفین، عقد بیعی منعقد می‌کنند و فروشنده بدین وسیله کالایی را به خریدار می‌فروشد، اگر نوع استفاده یا استفاده‌هایی را از آن کالا استثنا نکند، در واقع متعلق قصد وی کالای مورد معامله با همه استفاده‌هایی است که از آن می‌توان به عمل آورد. پس می‌توان گفت استفاده‌ای هم که به حقوق مالکیت فکری شخص ثالث لطمه وارد آورده است، در دایره قصد طرفین قرار داشته است و فروشنده طبق بند (الف) از فراز اول ماده ۴۲ مذکور در مقابل آن نوع استفاده که به حقوق مالکیت فکری شخص ثالث لطمه وارد می‌آورد، مسئول است.^{۱۴}

۳-۳- نظر به قابلیت پیش‌بینی

گروه سوم درصدد تعدیل نظرات فوق برآمده‌اند و در این خصوص قائل به تفکیک شده‌اند. آنها معتقدند به‌منظور عدم توسعه غیرمعقول مسئولیت فروشنده در برابر نقض حقوق مالکیت فکری شخص ثالث لازم است محدودیت‌هایی وجود داشته باشد.^{۱۵} به عقیده این گروه در فرض مسئله پیش‌گفته اگر فروشنده قادر به پیش‌بینی این امر بوده است که مبیع قرار است در مسیر تجاوز به حقوق شخص ثالث استفاده گردد او در مقابل خریدار با حسن نیت و شخص ثالث که به حقوق مالکیت فکری او لطمه وارد شده است مسئول است و این آگاهی فروشنده از قرائن و اوضاع و احوال موجود در هر مسئله کشف می‌شود. وجه بارز آن این است که فروشنده در خلال مذاکرات قراردادی متذکر آن استفاده مخصوص بشود. حال سؤال این است که چنانچه فروشنده در زمان انعقاد قرارداد متوجه آن استفاده مخصوص

۱۴. سیدمحمد طباطبایی‌نژاد، مریم فارسی و معصومه ناظری فینی، «تعهد باع در مقابل خریدار در خصوص ادعای نقض حقوق مالکیت فکری شخص ثالث»، مطالعات حقوق تطبیقی، ۷، ۱(۱۳۹۵)، ۲۵۳-۲۶۹.

۱۵. سیدحسین صفایی و محسن پورعبدالله، «ادعای حقوق فکری شخص ثالث نسبت به مبیع در حقوق ایران، مصر، انگلیس و کنوانسیون بیع بین‌المللی (۱۹۸۰ وین)»، تحقیقات حقوقی بین‌المللی، ۴، ۱۴(۱۳۹۰)، ۲۱.

باشد و حتی عقد را بر مبنای آن نوع استفاده منعقد کند، ولی نسبت به تعلق حق شخص ثالث نسبت به نتایج به دست آمده از آن نوع استفاده آگاهی نداشته باشد، باز هم مسئولیت دارد؟ با توجه به متن ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین الملل کالا، آنچه متعلق علم فروشنده قرار گرفته است حق مالکیت فکری شخص ثالث است و نه صرف استفاده‌ای که ممکن است در آینده ثالثی مدعی نتیجه آن شود؛ بنابراین آنچه فروشنده حین العقد باید نسبت به آن علم داشته باشد «وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث» است یا اینکه با (توجه به موقعیت فروشنده) او از وجود چنین حقی برای شخص ثالث نمی‌توانسته بی‌خبر باشد. پس در فرض مسئله باید گفت حتی اگر فروشنده در زمان انعقاد عقد می‌دانسته که ماشین بافندگی قادر به تولید لباس با طرح X است، ولی نمی‌دانسته که طرح X متعلق حق مالکیت فکری شخص ثالث قرار گرفته، مسئولیتی ندارد.

۳-۴- ابتدا و انقضای مسئولیت فروشنده

ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین الملل کالا به روشنی نگفته است که به طور دقیق از چه زمانی مسئولیت بر عهده فروشنده بار می‌شود و این مسئولیت چه زمانی خاتمه می‌یابد. این سکوت کنوانسیون همچون دیگر موارد مسکوت، معرکه‌ای برای اختلاف آرای محققین فراهم ساخته است. برخی اعتقاد به شروع مسئولیت از زمان انعقاد عقد و برخی دیگر اعتقاد به شروع آن از زمان تحویل کالا دارند و در خصوص انقضای آن که باز هم با سکوت کنوانسیون مواجهیم، بسیاری از حقوق دانان معتقدند که مسئولیت فروشنده نمی‌تواند الی یوم‌القیامه ادامه داشته باشد و باید در نقطه‌ای پایان پذیرد که البته با مذاقه در متن کنوانسیون می‌توان دریافت که ملاک‌هایی برای تحدید مسئولیت فروشنده در نظر گرفته شده^{۱۶} که در ادامه به بیان آنها می‌پردازیم.

۳-۴-۱- زمان آغاز مسئولیت فروشنده نسبت به ادعای حقوق فکری شخص ثالث

در رابطه با زمان شروع مسئولیت فروشنده در مقابل شخص ثالث، موضوع قابل بحث این است که آیا فروشنده از لحظه انعقاد عقد مسئول است؟ یا از زمانی که مبیع را به خریدار تسلیم می‌کند؟ یا زمانی که خریدار کالا را تحویل گرفته است؟ یا زمانی که خریدار اقدام به نقض حقوق مدعی ثالث می‌کند؟ کنوانسیون هیچ مقرره‌ای در این زمینه وضع نکرده است. در فرض اخیر ممکن است فروشنده کالایی را

۱۶. نک: محمدحسین تقی‌پور درزی نقیبی، حمید ابهری و محمد فرزادگان، «مطالعه تطبیقی ضمان ناشی از حق یا ادعای مالکیت فکری ثالث بر مبیع در کنوانسیون وین ۱۹۸۰ و حقوق ایران»، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۵، ۸ (۱۴۰۰)، ۴۷-۶۶.

با ملاحظه حقوق مالکیت فکری شخص ثالث به خریدار منتقل کند ولی خریدار هنوز اقدامی در جهت نقض حقوق ثالث نکرده باشد، به‌طور مثال هنوز کالای خریداری‌شده را در چرخه بازار و تجارت درنیاورده باشد و یا هیچ اقدامی در راستای تجاری‌سازی مبیع نکرده باشد. به‌راستی از چه زمانی می‌توان گفت فروشنده در قبال مدعی ثالث و خریدار مسئول است؟

کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا در فراز اول ماده ۴۲ چنین مقرر می‌دارد: «فروشنده باید کالایی را تحویل دهد که از هرگونه حق یا ادعای شخص ثالث ناشی از مالکیت صنعتی... مصون باشد...». با تکیه بر این بخش از ماده ۴۲ می‌توان بیان داشت زمانی بار مسئولیت بر دوش فروشنده قرار می‌گیرد که خریدار از فروشنده بخواهد کالا را تحویل دهد؛ زیرا از لحظه تحویل است که حقوق مالکیت فکری شخص ثالث توسط خریدار در معرض خطر قرار می‌گیرد. ولی پایه‌های این پندار در ادامه همان بند قدری سست می‌شود؛ زیرا ماده مارالذکر در ادامه چنین می‌گوید «که در زمان انعقاد قرارداد از آنها مطلع بوده یا نمی‌توانسته است نسبت به آنها بی‌اطلاع باشد...»؛ یعنی فروشنده ملزم است کالایی را به خریدار تحویل دهد که از هرگونه ادعای مالکیت فکری شخص ثالث مصون باشد و تنها در صورتی این الزام از وی برداشته می‌شود که او در زمان انعقاد عقد از وجود چنین حقی برای ثالث بی‌خبر باشد. در غیر این صورت با انعقاد عقدی که حقوق مدعی ثالث در آن مصون از تعرض باقی نماند، حسب مورد فروشنده و خریداری که حسن نیت ندارد در مقابل شخص ثالث باید از عهده خساراتی که به‌واسطه لطمه به حقوق فکری او وارد آمده، برآیند و نباید به ثالثی که حقوق فکری او دستخوش تعرض قرار گرفته، تحمیل کرد که منتظر بماند تا کالا به خریدار تحویل داده شود؛ بنابراین با اندک تأملی در این قسمت از ماده ۴۲ می‌توان دریافت نویسندگان کنوانسیون نظر به مسئولیت فروشنده از زمان انعقاد عقد داشته‌اند. این ایده در بند اول از فراز دوم ماده ۴۲ با اشاره مجدد به آگاهی خریدار از حق شخص ثالث در «زمان انعقاد عقد» بیشتر تقویت می‌شود؛ یعنی از همان لحظه‌ای که عقد منعقد می‌شود مسئولیت فروشنده و خریدار فاقد حسن نیت هم آغاز می‌شود.

برخی حقوق‌دانان با این نظر موافق‌اند و برخی، شروع این مسئولیت را به‌درستی از زمان آگاهی بایع از نقض حقوق ثالث می‌دانند.^{۱۷} لکن برخی دیگر جانب نظر اول را گرفته‌اند و معتقدند مسئولیت فروشنده از زمان تحویل مبیع آغاز می‌گردد، چراکه اگر قائل به مسئولیت فروشنده در زمان انعقاد عقد باشیم،

17. Serife E. Kiraz, "Third Party's Intellectual Property Rights and the Seller's Liability under the United Nations Convention on International Sale of Goods (CISG) And the Sale of Goods Act (SGA)" (PhD diss., University of Leicester, 2019), 114.

چنانچه در فاصله انعقاد عقد تا تسلیم مبیع به خریدار حق مالکیت فکری شخص ثالث توسط مقامات ذیصلاح ابطال گردد، در این صورت فروشنده متعهد و مسئول باقی خواهد ماند و باید به شخص ثالث خسارت بدهد، در حالی خریدار کالا را به درستی دریافت کرده است یعنی زمانی که آن را از فروشنده تحویل گرفته است، عاری از حقوق مالکیت فکری دیگران بوده است و این صرف نظر از اثر ابطال که ناظر به آینده است یا اثر قهقرایی دارد، با ظاهر ماده ۴۲ هم سازگاری ندارد. مثال نقض دیگری که می‌توان در این زمینه مطرح کرد جایی است که مهلت حمایت از حقوق مالکیت فکری ثالث در فاصله انعقاد قرارداد تا تسلیم مبیع منقضی شود، که در این صورت هم طبق نظر کسانی که مسئولیت فروشنده را از زمان انعقاد عقد برقرار می‌دانند، فروشنده در قبال کسی مسئول است که او هنگام تحویل مبیع دارای هیچ‌گونه حق مالکیت فکری نسبت به مبیع نبوده است.

طرفداران نظریه اخیر معتقدند با توجه به فلسفه وضع ماده ۴۲ که همانا نخست، حمایت همه‌جانبه از خریدار با حسن نیت و دوم، حمایت از حقوق مالکیت فکری شخص ثالث است، فاصله میان انعقاد عقد تا تسلیم مبیع فرصتی است که فروشنده می‌تواند رضایت ثالث را جلب کرده (به‌طور مثال از طریق تحصیل اجازه بهره‌برداری (لیسانس) حقوق مالکیت فکری شخص ثالث) یا با اقامه دعوی ابطال حقوق شخص ثالث، موانع را از مسیر تجارت خریدار با حسن نیت بردارد.^{۱۸}

اگر منطقی که پشتوانه ارائه نظریه اخیر بوده پذیرفته شود، می‌توان گفت مسئولیت فروشنده از زمانی آغاز می‌گردد که خریدار کالا را تحویل گرفته است و نه زمانی که فروشنده می‌خواهد تحویل بدهد؛ چرا که ممکن است فاصله تحویل دادن فروشنده تا تحویل گرفتن مشتری مدت زمانی به طول بینجامد که در این مدت فروشنده فرصت بیشتری برای اقدامات پیش‌گفته (جلب رضایت شخص ثالث یا طرح دعوی ابطال حق مالکیت فکری علیه او) در اختیار دارد.

البته تفکیک مسئولیت فروشنده در مقابل هر یک از خریدار و شخص ثالث به لحاظ زمانی دور از ذهن نیست، بدین صورت که مسئولیت او در مقابل خریدار از لحظه‌ای آغاز می‌شود که او کالا را تحویل می‌گیرد و در مقابل مدعی ثالث از زمانی آغاز می‌شود که می‌خواهد کالا را تحویل بدهد؛ زیرا تا زمانی که خریدار، کالا را از فروشنده تحویل نگرفته است نقضی از جانب او نسبت به حقوق شخص ثالث متصور نیست و زمانی از ناحیه خریدار ممکن است نقضی به حقوق ثالث وارد شود که او کالا را در اختیار گرفته و آن را در بازار به گردش درآورده باشد که در این صورت ممکن است شخص ثالث با اقامه دعوا علیه

18. Peter Huber & Alastair Mullis, *The CISG: A new textbook for students and practitioners* (Berlin; New York: Otto Schmidt/De Gruyter European law pub, 2007), 8. Third party rights.

خریدار موانعی در مسیر تجارت او ایجاد کند که البته در اینجا به دلیل حسن نیت خریدار، با حصول سایر شرایط مقرر در ماده ۴۲ قانونگذار از تجارت او حمایت می‌کند و فروشنده را مسئول خسران مدعی ثالث قلمداد می‌کند و در مقابل مدعی ثالث بدین جهت از زمان تحویل دادن مسئول است که تعدی به حقوق او که از همان لحظه انعقاد عقد ظهور یافت با تحویل دادن کالا (ارسال برای تحویل) جنبه قطعیت و تمام‌شده به خود می‌گیرد، بنابراین از همان لحظه و مطابق با ظاهر ماده ۴۲ در مقابل مدعی ثالث مسئول است.

اگرچه ممکن است در تشخیص زمان مسئولیت فروشنده یا را فراتر نهاده و آن را تا زمان نقض توسط خریدار پیش ببریم، لکن این دیدگاه افراط‌گرایانه تکلفی غیرمعقول برای شخص ثالثی که مدعی نقض حقوق مالکیت فکری خود شده است، ایجاد می‌کند. چراکه در این صورت او باید منتظر بماند تا خریدار، کالا را به بازار عرضه کند و نقض تحقق یابد، در حالی که با اقامه دعوا پیش از عرضه کالا خواهد توانست از ضرر بیشتر ممانعت به عمل آورد.

۳-۴-۲- زمان اتمام مسئولیت فروشنده نسبت به ادعای حقوق فکری شخص ثالث

راجع به این مسئله که فروشنده تا چه زمانی مسئول است اختلاف نظر وجود دارد. برخی معتقدند مسئولیت فروشنده در مقابل ادعاهایی که ممکن است علیه او مطرح بشود، سرانجام باید در جایی به پایان رسد و نمی‌توان انتظار داشت فروشنده الی‌الابد مسئول باقی بماند؛ پس اگر فروشنده کالایی را با لحاظ حق مالکیت فکری شخص ثالثی بفروشد، مسئولیت او باید پس از انقضای مدت مشخص به پایان رسد، در غیر این صورت او نمی‌داند که تا چه مدتی ضامن کالای فروخته‌شده است؛ بنابراین برخی^{۱۹} معتقدند که باید میان مسئولیت فروشنده و حق استفاده بی‌قید و شرط خریدار از مبیع به‌نوعی تعادل برقرار کرد، از یک سو فروشنده باید از مسئولیت بدون محدودیت زمانی برهد و از سوی دیگر خریدار باید قادر به انحای استفاده از مبیع در هر زمانی باشد. لذا طرح دعوای شخص ثالث باید مقید به مرور زمان گردد. این دسته از حقوق‌دانان بر این عقیده‌اند که فروشنده پس از تسلیم کالا در صورتی ضامن است که مدعی ثالث ثابت کند بعد از آن امکان اقامه دعوا نداشته است. در غیر این صورت فروشنده هرگز نخواهد دانست که آیا تعهد خود را مبنی بر تسلیم کالای عاری از حقوق مالکیت فکری شخص ثالث، انجام داده است یا خیر. لکن برخی دیگر معتقدند که فروشنده در هر حال در قبال ادعای ثالث مسئول است چه

19. Joseph Schwerha, "Warranties against Infringement in the Sale of Goods: A comparison of U.C.C. § 2-312 (3) and Art. 42 of the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods", *Michigan Journal of International Law*, 16, (1995), 450.

اینکه این ادعا قبل از تسلیم مبیع طرح شود و چه بعد از آن. با این حال کنوانسیون طرق مختلفی برای تحدید مسئولیت بایع در نظر گرفته است که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت.

۳-۴-۳- ملاک‌های تحدیدکننده مسئولیت فروشنده

ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا از پنج طریق مرزهای قلمرو مسئولیت فروشنده را تعیین کرده است:

طریق اول، آگاهی فروشنده از حقوق مالکیت فکری شخص ثالث است. پس اگر فروشنده زمان تحویل کالا از وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث بی‌اطلاع باشد، مسئولیتی نخواهد داشت. طریق دوم، عدم آگاهی خریدار از وجود حقوق مالکیت فکری شخص ثالث است؛ بنابراین در صورتی که خریدار آگاه به وجود حقوق مالکیت فکری شخص ثالث باشد، فروشنده مسئولیتی نخواهد داشت که ادامه هر یک از طرق مذکور شرح داده می‌شود.

طریق سوم، اخطار به فروشنده توسط خریدار است. طبق بند اول ماده ۴۳ اگر خریدار پس از آگاهی از وجود حق یا ادعای ثالث طی مدت معقولی فروشنده را از وجود آن حق یا ادعا مطلع نکند، فروشنده مسئولیتی نخواهد داشت مگر اینکه فروشنده از حق یا ادعای شخص ثالث و نوع و ماهیت آن آگاه بوده باشد.

طریق چهارم، محدود کردن مسئولیت فروشنده بر اساس قانون کشوری است که ارتباط خاصی با فروشنده یا خریدار دارد، یعنی کشورهایی که به‌صراحت در بخش‌های الف و ب ماده ۴۲ پیش‌بینی شده‌اند.

طریق پنجم، متابعت فروشنده از خریدار است. مطابق بند (ب) از فراز دوم ماده ۴۲ کنوانسیون وین ۱۹۸۸، وقتی که حق یا ادعای ثالث ناشی از تبعیت فروشنده از نقشه‌های فنی، طرح‌ها، فرمول‌ها یا سایر مشخصات مشابهی باشد که توسط خریدار ارائه شده باشد، فروشنده مسئولیتی در قبال ادعای مالکیت فکری شخص ثالث ندارد.

۳-۴-۴- آگاهی فروشنده

بر خلاف قراردادهایی که قلمرو اجرای آن محدود به مرزهای داخلی است، در قراردادهای بین‌المللی علم و اطلاع از اینکه موضوع قرارداد ممکن است در کشور دیگری متعلق حق غیر قرار گرفته باشد، بسیار دشوار است. این دشواری در حقوق مالکیت فکری دوچندان می‌شود؛ چراکه مقررات مربوط به

حمایت از حقوق فکری به شدت تحت تأثیر سیاست‌های داخلی نظیر سیاست‌های اقتصادی و فرهنگی است. عملی که در کشوری نقض حقوق فکری محسوب می‌شود، ممکن است در کشور دیگری نه تنها نقض به حساب نیاید بلکه اساساً موضوع آن به عنوان مالکیت فکری مورد حمایت قرار نگیرد. از سوی دیگر این دشواری زمانی تغلیظ می‌گردد که حقوق فکری بر خلاف حقوق مادی، قابلیت طرح در زمان واحد ولی در مکان‌های مختلف را دارا هستند.

مفهوم «آگاهی» در کنوانسیون وین ۱۹۸۰ در تعابیر مختلفی به کار رفته است. در اکثر موارد، فرضی که خریدار می‌توانسته ناآگاه باشد، وجود ندارد. این بدان جهت است که از یک طرف، خریدار نمی‌تواند نسبت به وضعیت حقوقی کالا از لحاظ مالکیت فکری در کشورش ناآگاه باشد و آگاهی او مفروض است، از طرف دیگر، عدم اطلاع وی از حقوق کشوری که کالا در جریان تجارت خریدار بدان جا برده می‌شود، نیز علی‌القاعده قابل پذیرش نیست.^{۲۰}

با وجود این گاهی عدم علم و آگاهی، اصل است و مدعی باید وجود آن را اثبات کند؛ مانند فرضی که کالا در کشوری عرضه شود که بایع، اطلاع و ارتباطی به آنجا ندارد. گاهی وجود آن فرض شده است و مدعی باید خلاف آن را اثبات کند و گاهی هم شخص «می‌بایست آگاه باشد» که در این صورت می‌توان گفت نه اصل عدم با تمام آثارش جاری است و نه می‌توان گفت علم و اطلاع شخص مفروض است. ماهیت خاصی است که آن را تعهد به تحقیق و تفحص یا تعهد به بازرسی نامیده‌اند^{۲۱} که در ادامه بحث به توضیح هر یک از این مفاهیم خواهیم پرداخت.

به اعتقاد برخی دیگر، تکلیف بایع به تحقیق و بررسی حق ثالث مطلق نبوده و می‌تواند بر حسب نوع مالکیت معنوی متفاوت باشد. بررسی علایم تجاری ساده و نسبتاً ارزان بوده و احتمالاً ادعاهای بالقوه راجع به علایم تجاری را آشکار خواهند نمود؛ اما در بسیاری از موارد، خریدار نیز در موقعیتی همسان با فروشنده می‌تواند تحقیق و بررسی لازم را انجام دهد. در واقع، به دلیل اینکه خریدار از وضعیت بازار داخلی بهتر از فروشنده مطلع است، موقعیت او برای بررسی و جستجوی حقوق مزبور نیز مناسب‌تر است.^{۲۲}

۲۰. صفایی و پورعبدالله، پیشین، ۱۳۹.

۲۱. سیدحسین صفایی و دیگران، حقوق بیع بین‌الملل با مطالعه تطبیقی، چاپ سوم (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۴)، ۱۸۵.

۲۲. ابراهیم شعاریان و فرشاد رحیمی، حقوق بیع بین‌الملل (شرح کنوانسیون بیع بین‌المللی در پرتو دکترین و رویه قضایی، مطالعه تطبیقی با اسناد بین‌المللی و حقوق ایران)، چاپ سوم (تهران: پژوهشکده حقوق شهر دانش، ۱۴۰۰)، ۵۳۳.

کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا در فراز اول از ماده ۴۲ مسئولیت فروشنده را مشروط به «آگاهی» او یا «قابلیت آگاهی» او کرده است. ماده ۴۲ «قابلیت آگاهی» فروشنده را با عبارت «نمی‌توانسته است بی‌اطلاع باشد» بیان می‌کند و در ماده ۴۳ عبارت «می‌بایست آگاه می‌شد» را به کار گرفته است که هرکدام از این سه عبارت بار معنایی خاصی را افاده می‌کنند که در ذیل جداگانه به توضیح هریک از آنها می‌پردازیم.

الف) آگاهی بایع

در فراز اول ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور چنین آمده است: «فروشنده باید کالایی را تحویل دهد که از هرگونه حق یا ادعای شخص ثالث ناشی از مالکیت صنعتی یا سایر مالکیت‌های معنوی که در زمان انعقاد قرارداد از آنها مطلع بوده... مصون باشد»؛ بنابراین وفق این قسمت از ماده ۴۲، فروشنده در صورتی مسئول است که از حقوق ثالث مطلع باشد، در غیر این صورت مسئولیتی ندارد. این تعبیر در مواد (۲) ۴۳، (۱) ۴۹ و الف (۱) ۶۴ به کار رفته است که آگاهی شخص به‌عنوان یک امر ماهوی باید ثابت شود و در این موارد اماره یا فرض وجود آگاهی پیش‌بینی نشده است. به‌طور مثال در بند ۲ ماده ۴۳ آمده است: در صورتی که بایع نسبت به حق یا ادعای ثالث و نوع آن حق یا ادعا عالم باشد، حق استناد به مقررات بند پیشین را نخواهد داشت؛ بنابراین بایع در صورتی حق استناد به مقررات مذکور را ندارد که از حق ثالث اطلاع داشته باشد. پس پیداست که مقصود نویسندگان کنوانسیون در این مورد، عدم آگاهی فروشنده است مگر خلاف آن ثابت شود. اگر بایع، مبیع را در شرایطی که تخلف از ماده ۴۲ عهدنامه می‌باشد، تحویل دهد، نقض عهد کرده است؛ اصل بر عدم نقض بوده و رویه نیز این است که بار اثبات تخلف، بر عهده مشتری (مدعی نقض) است.^{۲۳}

ب) قابلیت آگاهی بایع (نمی‌توانسته است نسبت به آن بی‌اطلاع باشد)

راجع به عبارت «نمی‌توانسته است ناآگاه باشد»، تفاسیر مختلفی از سوی حقوق‌دانان بیان شده است. برخی^{۲۴} آن را به معنای ارائه معیاری شخصی برای خریدار در جهت اثبات تقصیر فروشنده می‌دانند و برخی دیگر آن را به معنای غفلت فاحش گرفته‌اند؛^{۲۵} برخی نیز آن را با عدم آگاهی یکسان گرفته‌اند و برخی دیگر آن را یک تعهد فرعی برای فروشنده می‌دانند که مطابق این تعهد او باید برای اطلاع از

23. "Case Law on UNCITRAL Texts (CLOUT) - the United Nations, CLOUT case No. 753 [Oberster Gerichtshof, Austria, 12 September 2006]", Op. Cit. 209.

24. Schwerha, Op. Cit. 441-483.

25. Allen M. Shinn Jr., "Liabilities under Article 42 of the U.N. Convention on the International Sale of Goods", *Minnesota Journal of Global Trade*, 2, (1993), 115-142.

وضعیت مبیع تلاش کند؛ یعنی این عبارت را به معنای تعهد به تحقیق گرفته‌اند.^{۲۶} حق با کسانی است که این عبارت را گویای وضعیتی می‌دانند که هر شخص متعارفی آگاه به وضعیت است و در آن وضعیت اصل بر آگاهی اوست و خلاف آن باید اثبات شود و این تعبیر متضمن تعهدی بر دوش فروشنده مبنی بر تحقیق و تفحص نسبت به وجود حق مالکیت فکری برای شخص ثالث نیست. فراز اول ماده ۴۲ کنوانسیون مورد بحث به قابلیت آگاهی بایع این گونه اشاره کرده است: فروشنده باید کالایی را تحویل دهد که از هرگونه حق یا ادعای شخص ثالث ناشی از مالکیت صنعتی یا سایر مالکیت‌های معنوی که در زمان انعقاد قرارداد... نمی‌توانسته است از آنها بی‌اطلاع باشد، مصون باشد. «قابلیت آگاهی» یا همان عبارت «نمی‌توانسته است از آن ناآگاه باشد»، در مواد (۳) ۳۵، ۴۰، (۲) و (۱) ۴۲ استعمال شده است. گفته می‌شود این عبارت در مواردی به کار می‌رود که تعهد مبتنی بر واقعیت‌هایی است که فرد نمی‌توانسته از آنها ناآگاه باشد. این واقعیت‌ها اموری آشکار هستند که در برابر چشمان فرد قرار دارند، به طوری که انسان می‌تواند آنها را ببیند؛^{۲۷} بنابراین باید گفت مقصود از این عبارت که در جای‌جای کنوانسیون استعمال شده، مواردی است که حسب مورد هر انسان متعارفی نسبت به آنها آگاهی دارد. در اینجا دیگر اصل بر علم و آگاهی فرد است و خلاف آن باید ثابت شود. پس اگر فروشنده‌ای کالایی را با یک برند معروف به دیگری بفروشد، در حالی که شهرت آن برند به حدی باشد که نوعاً افرادی که مشغول به تجارت آن کالا هستند می‌دانند که آن برند متعلق به چه کسی است، دیگر ادعای عدم آگاهی فروشنده نسبت به حقوق فکری ثالث (صاحب آن برند مشهور) پذیرفته نخواهد بود. مگر اینکه فروشنده دلیل خاصی ارائه کند که گویایی قرار گرفتن او در وضعیت خاصی باشد که ادعای عدم آگاهی او را توجیه کند.

اگرچه در این وضعیت اصل بر آگاهی فروشنده است و خلاف آن باید ثابت شود ولی نباید این گونه پنداشت که فروشنده متعهد است که تحقیق کرده و نسبت به وجود حقوق شخص ثالث علم حاصل کند. (ج) تعهد به تحقیق (می‌بایست آگاه باشد)

همان‌طور که گفته شد در برخی موارد آگاهی به معنای تعهد به تحقیق و تفحص برای دانستن به کار رفته است. طبق این تعبیر شخص آگاه فرض نمی‌شود لکن کاملاً ناآگاه هم تلقی نمی‌گردد، بلکه او متعهد به دانستن است. این تعبیر (می‌بایست آگاه می‌شد) در مواد (۳) ۳۸، (۱) ۳۹، (۱) ۴۳، (۲) ۴۹ کنوانسیون وین ۱۹۸۰ به کار رفته است. لکن از آنجا که این تعهد در بحث ما فقط برای خریدار پیش‌بینی

26. Ibid. 124.

۲۷. صفایی و دیگران. پیشین، ۱۸۵.

شده است، در بند دوم همین مبحث ذیل بحث عدم آگاهی فروشنده بیشتر توضیح داده خواهد شد.

۳-۴-۵- عدم آگاهی خریدار

یکی دیگر از ملاک‌های تحدیدکننده مسئولیت فروشنده را بند (الف) از فراز دوم ماده ۴۲ پیش‌بینی کرده است که آن آگاهی خریدار از وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث است؛ بنابراین اگر خریدار آگاه به وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث باشد، دیگر نمی‌تواند به مسئولیت فروشنده استناد کند.

آگاهی خریدار در کنوانسیون بیع بین‌الملل کالا در دو معنا استعمال شده است.

۱- آگاهی صرف: منظور آن علمی است که اگر زمان انعقاد قرارداد وجود داشته باشد دیگر بایع مسئولیتی ندارد، در این صورت اصل بر عدم علم خریدار است و مدعی علم باید آن را ثابت کند. از سوی دیگر خریدار هم تعهدی برای کسب علم ندارد.

۲- تعهد به تحقیق (می‌بایست آگاه باشد): همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، «آگاهی» در بند اول ماده ۴۳ به معنای تعهد به تحقیق و تفحص، برای دانستن (نسبت به وجود حقوق فکری شخص ثالث) به کار رفته است. در بند ۱ ماده ۴۳ چنین آمده است: «اگر خریدار پس از آنکه از حق یا ادعای شخص ثالث آگاه شد یا می‌بایست آگاه می‌شد، خطاری که مبین نوع حق و ادعای مذکور است را در مدت متعارفی به فروشنده ندهد، حق استناد به مقررات مواد ۴۱ و ۴۲ را از دست خواهد داد». در اینجا، اصل عدم آگاهی به رسمیت شناخته شده ولی این اصل به‌خودی‌خود شخص را بری نمی‌کند، بلکه تعهدی بر دوش او می‌نهد که به‌موجب این تعهد ملزم به تحقیق و تفحص راجع به موضوعی می‌شود که باید نسبت به آن علم حاصل کند. در بحث ما تعهد به تحقیق فقط بر عهده خریدار است؛ یعنی خریدار در صورتی می‌تواند از مزایای ماده ۴۲ کنوانسیون مذکور (که همانا مسئولیت فروشنده در قبال ادعای ثالث می‌باشد) بهره‌بردار که در مورد وجود حقوق فکری شخص ثالث تحقیق کرده و نتیجه را به فروشنده ظرف مهلت معقولی اطلاع دهد. با این حال آنچه موجب براءت خریدار می‌شود این است که اثبات کند به تحقیق و تفحص پرداخته‌لکن به نتیجه‌ای نرسیده است و ادعا یا حقی را که متعلق به شخص ثالث باشد نیافته است. نقدی که از این جهت به ماده ۴۲ وارد است، این است که مشخص نکرده است خریدار در چه مواردی و تا چه حد باید تحقیق کند؟

۳-۴-۶- اخطار به فروشنده

یکی دیگر از ملاک‌های تحدیدکننده مسئولیت فروشنده، اخطار خریدار به فروشنده مبنی بر وجود حق

یا ادعای شخص ثالث است. بند اول ماده ۴۳ کنوانسیون بیع بین الملل کالا مقرر می‌دارد: «اگر خریدار پس از آنکه از حق یا ادعای شخص ثالث آگاه شد یا می‌بایست آگاه می‌شد، اختاری که مبین نوع حق و ادعای مذکور است را در مدت متعارفی به فروشنده ندهد، حق استناد به مقررات مواد ۴۱ و ۴۲ را از دست خواهد داد».

بنابراین خریدار در صورتی می‌تواند از امتیاز مسئول بودن فروشنده در قبال ادعای شخص ثالث بهره برد که پس از آگاهی از وجود حق ثالث، در یک مدت متعارف آن را به اطلاع فروشنده برساند؛ بنابراین از اصل مسئولیت فروشنده این مورد استثنا شده است. ولی در بند دوم همین ماده استثنائی بر استثنای فوق وارد آمده و دوباره به اصل بازگشته است و آن اینکه اگر فروشنده از حق یا ادعای شخص ثالث و نوع و ماهیت آن آگاه بوده باشد، استحقاق استناد به مقررات پاراگراف فوق را نخواهد داشت. اخطار به فروشنده راجع به کالاهای غیر مالکیت فکری در فراز اول از ماده ۳۹ کنوانسیون بیع بین الملل کالا پیش‌بینی شده است. بخش اول ماده ۳۹ چنین مقرر می‌دارد: «در صورتی که مشتری ظرف مدت متعارفی پس از اینکه عدم انطباق کالا را کشف کرد یا می‌باید کشف می‌کرد، یادداشتی حاکی از تعیین نوع عدم انطباق به بایع ارسال نکند، حق او در استناد به عدم انطباق کالا ساقط می‌شود»؛ بنابراین در صورتی که خریدار اخطار مذکور در ماده ۳۹ را فروشنده ندهد، حق استناد به ضمانت اجراهایی که کنوانسیون مقرر کرده است را از دست خواهد داد.^{۲۸}

لکن باید پرسید به‌راستی ماهیت حقوقی اخطار به فروشنده چیست؟ آیا اخطار به فروشنده تهمیدی است برای خریدار که اگر نقض گردد موجب مسئولیت او است؟ یا صرفاً یک تکلیف است که اگر آن را انجام ندهد خودش مسئول مستحق للغير درآمدن مبیع است؟ در پاسخ باید بیان داشت همان‌گونه که قسمت اخیر ماده ۳۹ تصریح کرده است، اگر مشتری به این تکلیف عمل نکند تنها امتیازاتی را از دست می‌دهد که در صورت عمل به آن می‌توانست از آنها بهره‌مند شود و آن امتیازات ضمانت اجراهایی است که در مواد مختلف کنوانسیون برای تسلیم کالای غیرمنطبق با قرارداد پیش‌بینی شده است. اگرچه پذیرش این سخن در جایی که عدم انطباق کالا نقض اساسی تلقی می‌شود، محل تأمل است.

تدوین‌کنندگان عهدنامه ۱۹۸۰ وین، تکلیف اخطار خریدار به فروشنده را در جایی هم که ثالثی مدعی حقوق فکری شده است پیش‌بینی کرده‌اند و خریدار را مکلف کرده‌اند که ظرف مدت متعارفی اختاری که مبین نوع حق یا ادعای ثالث است را به فروشنده بدهد، در غیر این صورت فروشنده مسئولیتی

۲۸. صفایی و پورعبدالله، پیشین، ۱۱۸-۱۷۴.

نخواهد داشت.

حال سؤال اینجاست که آیا اساساً ایجاد چنین تکلیفی برای خریدار ضروری بوده است؟ آیا با توجه به ماده ۴۲ همین کنوانسیون که علم و جهل فروشنده را مؤثر در مسئولیت او می‌داند، (بر خلاف مسئولیت فروشنده در ماده ۳۹ راجع به عدم انطباق کالا که علم یا جهل فروشنده تأثیری در مسئولیت او ندارد) محلی برای اعمال ماده ۴۳ باقی است؟ راجع به خطاری که در ماده ۳۹ پیش‌بینی شده، گفته شده است که هدف از این اخطار این است که به فروشنده فرصت داده شود تا نسبت به دعوی مشتری اقدامات لازم را تدارک ببیند و مستندات مورد نیاز را تهیه نماید. به‌طور مثال با مراجعه به تولیدکننده اقدام به تأمین دلیل کند و یا هر چه سریع‌تر اقدام به ترمیم کالا کند و به هر تقدیر مانع زیان بیشتر به مشتری شود.^{۲۹}

ولی آیا همین منطقی در وضع ماده ۴۳ نیز پاسخگو است؟ آیا می‌توان گفت اگر خریداری که نسبت به حقوق مالکیت فکری شخص ثالث در زمان تحویل کالا آگاهی نداشته است اخطار مذکور در ماده ۴۳ را به فروشنده ندهد، همه مسئولیت را بر عهده خواهد داشت و فروشنده‌ای که هنگام تحویل کالا از تعلق حقوق فکری شخص ثالث به مبیع آگاه است، دیگر هیچ مسئولیتی نخواهد داشت؟! البته که این‌گونه نیست. به همین دلیل است که بلافاصله در بند ۲ ماده ۴۳ مقرر شده است: اگر فروشنده از حق یا ادعای ثالث آگاه بوده است، دیگر حق استناد به مسئولیت خریدار ناشی از عدم اخطار را ندارد؛ پس محل اعمال فراز اول ماده ۴۳ کجاست؟ همان‌طور که در شرح ماده ۴۲ گذشت، گفته شد اگر فروشنده نسبت به حق یا ادعای شخص ثالث آگاه باشد یا می‌توانسته است آگاه باشد، مسئول است و اگر جاهل باشد مسئولیتی ندارد و اگر هم خریدار به حق یا ادعای ثالث آگاه باشد که به کلی فروشنده دیگر هیچ مسئولیتی ندارد؛ بنابراین می‌توان دریافت که ضمانت اجرای اخطار به فروشنده فقط ناظر به فرضی است که نخست، فروشنده زمان تحویل کالا نسبت به حق یا ادعای ثالث جاهل باشد، چراکه در صورت آگاهی او طبق بند دوم ماده ۴۳ حق استناد به مسئولیت خریدار ناشی از عدم اخطار را ندارد. دوم، خریدار هم زمان تحویل گرفتن کالا از وجود حق یا ادعای مالکیت فکری ناآگاه باشد، در غیر این صورت طبق ماده ۴۲ خریدار همه مسئولیت را بر عهده دارد؛ بنابراین تنها محلی که برای فراز اول ماده ۴۳ کنوانسیون وین ۱۹۸۰ باقی می‌ماند فرضی است که فروشنده و خریدار زمان اعطا و اخذ مبیع به وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث ناآگاه باشند که در این صورت خریدار مکلف است به فروشنده اخطار نماید که کالایی که به او فروخته است متعلق حق فکری غیر قرار گرفته است. خطاری که دارای هیچ

29. Ingeborg H. Schlechtriem & Peter Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 4th Edition (Oxford: Oxford University Press, 1988)

اثری نیست؛ زیرا با این اخطار مسئولیتی بر فروشنده بار نمی‌شود؛ زیرا به‌صرف جهل او در زمان تحویل کالا او دیگر مسئولیتی ندارد؛ مگر اینکه بگوییم چنانچه اخطاری مبنی بر وجود حق فکری شخص ثالث در مبیع، به فروشنده‌ای که زمان تحویل کالا جاهل به حق ثالث بوده است برسد، او مسئول جبران خسارت مدعی ثالث و خریدار است! نتیجه‌ای که به‌هیچ‌وجه مدنظر مدونین ماده ۴۲ نبوده است؛ زیرا در این صورت دیگر وجود علم یا جهل فروشنده برای مسئول شناختن او چندان مدخلیتی ندارد.

وانگهی نویسندگان کنوانسیون وین ۱۹۸۰ خاصه مدونین ماده ۴۲ تعمداً علم و جهل فروشنده را برای مسئول قلمداد کردن او لازم دانسته‌اند که حکمت آن هم ماهیت ویژه دارایی‌های فکری است و حال آنکه فقط یک ماده پیش از ماده ۴۲ یعنی در ماده ۴۱ که گویای مسئولیت فروشنده نسبت به ادعای شخص ثالث در غیر دارایی‌های فکری است، وجود علم یا جهل را در ایجاد این مسئولیت بی‌تأثیر دانسته‌اند؛ بنابراین با عنایت به توصیفات فوق‌الذکر باید گفت قائل شدن به ایجاد مسئولیت برای فروشنده ناآگاه بسیار دشوار و علاوه بر مخالفت با نص صریح ماده ۴۲ به دور از مصالحی است که نویسندگان کنوانسیون برای مسئولیت فروشنده و خریدار در معاملات دارایی‌های فکری در نظر داشته‌اند.

۳-۴-۷- کشور مرتبط

ملاک دیگری که قلمرو مسئولیت فروشنده را محدود می‌کند، مرزهای جغرافیایی است. معاملات تجاری که در سطح بین‌المللی واقع با کشورهای متعددی از ابعاد مختلف مرتبط می‌شوند. کالایی در یک کشور خریده می‌شود، در کشور دیگری تحویل داده می‌شود و ممکن است تعهدات ناشی از این معامله در کشور ثالثی به منصفه اجرا درآید؛ به‌طور مثال پرداخت ثمن در کشور ثالث انجام گیرد، گذشته از اینکه این کالا تا به کشور محل تحویل برسد ممکن است از ده‌ها کشور عبور داده شود که هر یک آیین حقوقی مخصوص به خود را دارند. خلاصه ممکن است در هر یک از کشورهای فوق‌الذکر شخصی پیدا و مدعی شود که حقوق فکری این کالا متعلق به اوست. آیا فروشنده باید پاسخگوی ثالث و حتی خریدار در همه کشورهای مذکور باشد؟! البته که پاسخ مثبت به این سؤال مشقت فراوان فروشنده را در پی دارد و تکلیفی است زائد بر وسع او. به همین جهت است که نویسندگان کنوانسیون هم این تکلف را برنتابیده‌اند و مسئولیت فروشنده را محدود به دو دسته از کشورها کرده‌اند.

الف) کشوری که طرفین هنگام انعقاد قرارداد، فروش مجدد کالا یا استفاده از آن را در آن کشور مدنظر داشته‌اند. اعم از اینکه در عقد به آن کشور تصریح شده باشد یا عقد بر مبنای همان کشور واقع شده باشد یعنی با وجود اینکه تصریح نشده است ولی طرفین عقد را با ملاحظه فروش مجدد کالا یا

استفاده از آن در یک کشور خاص منعقد می‌کنند.

ب) کشور محل تجارت مشتری. در صورتی که طرفین صریحاً یا ضمناً و یا متبانیاً کشور محل بافروش یا استفاده از مبیع را مشخص نکنند، فروشنده طبق قانون محل تجارت مشتری مسئول است. بنابراین فروشنده فقط طبق قانون کشورهای مذکور که در بندهای ۱ و ۲ از فراز اول ماده ۴۲ مشخص شده‌اند، مسئولیت دارد. بدین معنا که چنانچه کشورهای مذکور حق مالکیت فکری شخص ثالث را به رسمیت شناخته باشند، فروشنده در قبال ادعا یا حقوق مالکیت فکری شخص ثالث مسئول است و در غیر کشورهای یادشده مسئولیتی بر عهده او نیست؛ هرچند حقوق مدعی ثالث طبق قانون کشور دیگری (غیر از کشورهای مذکور) به رسمیت شناخته شده باشد.

برخی حقوق دانان^{۳۰} معتقدند بندهای ۱ و ۲ از بخش اول ماده ۴۲ کنوانسیون در واقع مسئولیت فروشنده را تعدیل کرده‌اند و همان‌طور هم که پیش‌تر گذشت، اکثر حقوق دانان موافق مسئولیت بی‌حدومرز فروشنده نیستند و به همین دلیل است که کنوانسیون اقدام به مشخص نمودن کشورهای کرده که به‌نوعی با طرفین معامله مرتبط است و مسئولیت فروشنده را محدود به قوانین همان کشورها کرده است. همان‌طور که گذشت اگر زمان انعقاد قرارداد طرفین کشور خاصی را برای بافروش یا استفاده خاص از کالا مدنظر داشته‌اند، مسئولیت فروشنده محدود به قانون همان کشور است. پس اگر کشور مورد نظر حقوق فکری شخص ثالث را به رسمیت شناخته باشد، فروشنده ضامن است و در غیر این صورت مسئولیتی ندارد.

نکته‌ای که باید راجع به بند الف ماده ۴۲ به آن توجه شود، این است که کشوری که مورد نظر طرفین قرار می‌گیرد حتماً باید برای بافروش کالا یا استفاده خاص از آن کالا موضوع قصد طرفین قرار گیرد؛ بنابراین اگر فروشنده متعهد شده باشد که کالا را در کشور X تحویل خریدار دهد در حالی که آن کشور، محل بافروش کالا نباشد، این امر مشمول بند (الف) ماده ۴۲ قرار نمی‌گیرد؛ زیرا کشور X کشوری است که تنها برای «تحویل کالا» متعلق قصد طرفین قرار گرفته است. همچنین اگر کشور X محل بافروش کالا قرار گیرد، در حالی که از ابتدا به‌عنوان کشوری که قرار است کالا در آن مجدداً فروخته شود، مورد نظر طرفین نبوده و طرفین به‌عنوان کشور محل بافروش آن را تعیین نکرده باشند، بلکه تنها به‌عنوان کشور محل تسلیم آن را تعیین کرده باشند اگرچه بعداً محل بافروش کالا قرار گیرد، مشمول بند (الف) ماده ۴۲ نخواهد بود.

۳۰. صفایی و دیگران. پیشین، ۲۱۲.

همچنین باید توجه داشت که قصد طرفین برای انتخاب کشور محل بافروش کالا ممکن است به صراحت در متن قرارداد پیش‌بینی شده یا بدون تصریح در متن بنای طرفین بر بافروش کالا در آن کشور باشد؛ در این صورت اوضاع، احوال و قراین موجود در قضیه برای اثبات قصد طرفین راهگشاست؛ مثل توجه به قراردادهایی که سابقاً میان خریدار و فروشنده منعقد شده است.

حال سؤال این است که اگر طرفین هنگام انعقاد عقد، کشورهای متعددی را برای بافروش کالا در نظر داشته باشند، آیا فروشنده مطابق قانون همه آن کشورها مسئولیت دارد؟ به طور مثال فرض کنیم خریدار ایرانی از یک شرکت آلمانی اقدام به خرید تجهیزات اکتشاف نفت می‌کند، در حالی که حق اختراع این تجهیزات متعلق به یک شرکت فرانسوی است و این شرکت فرانسوی از طریق ثبت بین‌المللی حق اختراع خود را در همه کشورهای آسیایی ثبت کرده است. اگر ضمن قراردادی که شرکت ایرانی با شرکت آلمانی منعقد می‌کند بافروش تجهیزات نفتی توسط خریدار (شرکت ایرانی) در همه کشورهای قاره آسیا مدنظر طرفین باشد، در این صورت آیا فروشنده (شرکت آلمانی) مطابق قانون همه کشورهای آسیایی ضامن است؟ یا در همین مثال فرض کنیم که شرکت فرانسوی حق اختراع خود را به اکثر کشورهای آسیایی با قرارداد لیسانس منتقل کرده باشد در این صورت آیا فروشنده در قبال همه لیسانس گیرنده‌ها مسئول است؟ پاسخ مثبت به این سؤالات با فلسفه وضع بندهای (۱) و (۲) ماده ۴۲ که محدود کردن مسئولیت فروشنده می‌باشد، سازگار نیست.

شبهه ایراد فوق به بند (۲) ماده ۴۲ کنوانسیون بیع بین‌الملل کالا نیز وارد است. اگر طرفین قرارداد ضمن انعقاد عقد کشور خاصی را مدنظر قرار نداده باشند، بند (۲) ماده ۴۲ قانون کشوری را حاکم می‌داند که مشتری در آنجا به تجارت مشغول است. حال اگر مشتری شرکتی باشد که در کشورهای متعددی محل تجاری دارد و همه آنها حقوق شخص ثالث را به رسمیت شناخته باشند، قانون کدام یک از آنها ملاک عمل خواهد بود؟ کنوانسیون در این خصوص نیز سکوت اختیار کرده و بر ابهام ماده بیش از پیش افزوده است.

در روبه قضایی ایران، جبران خسارت شخص ثالث از جمله می‌تواند با معدوم و حذف کردن علامت تجاری وی بر روی کالایی باشد که با نقض علامت تجاری ثالث، تولید و به مشتری تحویل گردیده است. در واقع، «در بزه نقض حقوق صاحب علامت تجاری، پس از معدوم و امحای اثر کردن علامت تجاری مورد استفاده، اصل کالا به مرتکب مسترد می‌شود».^{۳۱} ماده ۲۱۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ نیز بر

۳۱. رأی شماره ۷۲۳/۰۷۰۰۷۰۰۹۹۸۲۱۲۰۹۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ شعبه ۳۸ دادگاه تجدیدنظر استان تهران.

همین امر دلالت دارد.

۳-۴-۸- تبعیت فروشنده از خریدار

یکی دیگر از ملاک‌های محدودکننده مسئولیت فروشنده، متابعت فروشنده از خریدار است. همان‌طور که بند (۲) ماده ۴۲ مقرر داشته است، اگر حق یا ادعای شخص ثالث ناشی از تبعیت فروشنده از نقشه‌های فنی، طرح‌ها، فرمول‌ها یا سایر مشخصات مشابهی باشد که توسط خریدار ارائه شده باشد، فروشنده مسئولیتی در قبال ادعای مالکیت فکری شخص ثالث ندارد؛ بنابراین اگر خریدار از یک شرکت تولیدکننده لوازم ورزشی تعداد قابل توجهی لباس ورزشی خریداری نماید، ولی زمان انعقاد قرارداد از شرکت تولیدکننده بخواهد که لباس‌های خریداری‌شده منقوش به فلان طرح خاص باشند و شخص ثالثی نسبت به آن طرح حقی داشته باشد (حق طراحی) در این صورت خریدار در مقابل شخص ثالث مسئول است و نه فروشنده. با این حال اطلاق این بند در جایی که خریدار جاهل به حق شخص ثالث بوده و فروشنده آگاه به آن، محل تأمل است. اگرچه خود خریدار طرح یا نقشه را به فروشنده ارائه کرده باشد؛ زیرا صرف ارائه طرح، نقشه یا فرمول لزوماً به معنای آگاهی فروشنده از تعلق حق شخص ثالث به آن نیست.

نتیجه‌گیری

عهدنامه ۱۹۸۰ وین، فاقد مقرراتی در مورد شرایط و اوضاع و احوالی است که در آن شخص ثالث بتواند نسبت به اموالی که به غیر تعلق دارد، حق عینی به دست آورد. در واقع، به دلیل اختلافی که امکان دارد در این مورد در حقوق داخلی کشورهای مختلف وجود داشته باشد، این موضوع به قانون حاکم بر هر قراردادی به‌طور خاص واگذاشته شده است. در عین حال، عهدنامه تأکید دارد که مبیع باید در وضعیتی تسلیم شود که مشتری بتواند حق مالکیت و تصرف مطلق نسبت به آن پیدا کند.

مسئولیت بایع وفق ماده ۴۲ عهدنامه، بستگی به عوامل متعددی دارد. نخست، علم واقعی یا متعارف بایع به حقوق شخص ثالث؛ دوم، رعایت شرط مورد توافق از حیث محدوده سرزمینی نقل و انتقال مبیع؛ سوم، عدم تأخیر نامتعارف مشتری در اعلام وجود حقوق شخص ثالث به بایع.

به‌علاوه، مسئولیت فروشنده در پنج مورد محدود می‌شود؛ مورد اول، بی‌اطلاعی فروشنده از وجود حق مالکیت فکری ثالث است؛ یعنی اگر فروشنده زمان تحویل کالا از وجود حق مالکیت فکری شخص ثالث بی‌اطلاع باشد، مسئولیتی نخواهد داشت. مورد دوم، آگاهی خریدار از وجود حقوق مالکیت فکری

شخص ثالث است؛ بنابراین در صورتی که خریدار آگاه به وجود حقوق مالکیت فکری شخص ثالث باشد، فروشنده مسئولیتی نخواهد داشت. مورد سوم، اخطار به فروشنده توسط خریدار است. طبق بند اول ماده ۴۳ اگر خریدار پس از آگاهی از وجود حق یا ادعای ثالث طی مدت معقوله فروشنده را از وجود آن حق یا ادعا مطلع نکند، فروشنده مسئولیتی نخواهد داشت مگر اینکه فروشنده از حق یا ادعای شخص ثالث و نوع و ماهیت آن آگاه بوده باشد. مورد چهارم، محدود کردن مسئولیت فروشنده بر اساس قانون کشوری است که ارتباط خاصی با فروشنده یا خریدار دارد، یعنی کشورهایی که به صراحت در بخش‌های الف و ب ماده ۴۲ پیش‌بینی شده‌اند. مورد پنجم، متابعت فروشنده از خریدار است. مطابق بند (ب) از فراز دوم ماده ۴۲ کنوانسیون وین ۱۹۸۰ وقتی که حق یا ادعای ثالث ناشی از تبعیت فروشنده از نقشه‌های فنی، طرح‌ها، فرمول‌ها یا سایر مشخصات مشابهی باشد که توسط خریدار ارائه شده باشد، فروشنده مسئولیتی در قبال ادعای مالکیت فکری شخص ثالث ندارد.

این مقررات و دکترین حقوقی و روبه قضایی مرتبط با آن، مغایرتی با قانون مدنی و قواعد عمومی قراردادها یا قواعد راجع به عقد بیع در کشورمان ندارد؛ زیرا با فرض شناسایی حقوق مالکیت فکری ثالث، چنین حقوقی نمی‌تواند از طریق عقد بیع یا هر قراردادی مورد تعرض قرار گیرد. این امر، از جمله با اصل نسبی بودن قراردادها و غیرنافذ بودن تعهد به زیان ثالث و نیز فضولی بودن عقد منعقد نسبت به مال یا حق ثالث، قابل توجیه و تحلیل است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- تقی‌پور درزی نقیبی، محمدحسین، حمید ابهری و محمد فرزادگان. «مطالعه تطبیقی ضمان ناشی از حق یا ادعای مالکیت فکری ثالث بر مبیع در کنوانسیون وین ۱۹۸۰ و حقوق ایران». پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۵، ۱۴۰۰. ۶۶-۴۷.

Doi: 10.22080/lps.2022.23026.1303

- شعاریان، ابراهیم و فرشاد رحیمی. حقوق بیع بین‌الملل (شرح کنوانسیون بیع بین‌المللی در پرتو دکتترین و رویه قضایی، مطالعه تطبیقی با اسناد بین‌المللی و حقوق ایران). چاپ سوم. تهران: پژوهشکده حقوق شهر دانش، ۱۴۰۰.

- صفایی، سیدحسین، مرتضی عادل، محمود کاظمی و اکبر میرزائزاد. حقوق بیع بین‌الملل با مطالعه تطبیقی. چاپ سوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۴.

- صفایی، سیدحسین و محسن پورعبدالله. «ادعای حقوق فکری شخص ثالث نسبت به مبیع در حقوق ایران، مصر، انگلیس و کنوانسیون بیع بین‌المللی (۱۹۸۰ وین)». تحقیقات حقوقی بین‌المللی، ۴، ۱۴ (۱۳۹۰)، ۱۱۸-۱۷۴.

- طباطبایی‌نژاد سیدمحمد، مریم فارسی و معصومه ناظری فینی. «تعهد بایع در مقابل خریدار در خصوص ادعای نقض حقوق مالکیت فکری شخص ثالث». مطالعات حقوق تطبیقی، ۷، ۱۱ (۱۳۹۵)، ۲۶۹-۲۵۳.
(ب) منابع انگلیسی

- "Case Law on UNCITRAL Texts (CLOUT) - the United Nations, CLOUT case No. 753 [Oberster Gerichtshof, Austria, 12 September 2006]". In: *UNCITRAL: Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. New York: United Nations, 2016.

- Ackerman, Grant R. *U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. Boston: Warren Gorham Lamont, 1992.

- Convention for the European Patent for the common market signed at Luxembourg on 15 December 1975.

- European Patent Convention (EPC), November 2020.

- Hartnell, Helen Elizabeth. "Rousing the Sleeping Dog: The Validity Exception to the Convention on Contracts for the International Sale of Goods". *Yale Journal of International Law*, 18, (1993), 1-93.

- Huber, Peter & Alastair Mullis. *The CISG: A new textbook for students and practitioners*. Berlin; New York: Otto Schmidt/De Gruyter European law pub, 2007.

- Janal, Ruth M. "The Seller's Responsibility for Third Party Intellectual Property Rights under the Vienna Sales Convention". In: Camilla Baasch Andersen & Ulrich G. Schroeter (eds.). *Sharing International Commercial Law across National Boundaries: Festschrift for Albert H. Kritzer on the Occasion of his Eightieth Birthday*. London: Wildy, Simmonds & Hill, 2008.

- Kiraz, Serife Esra. "Third Party's Intellectual Property Rights and the Seller's Liability under the United Nations Convention on International Sale of Goods (CISG) And the Sale of Goods Act (SGA)". PhD diss., Leicester, England: University of Leicester, 2019.
- Rauda, Christian & Guillaume Etier. "Warranty for Intellectual Property Rights in the International Sale of Goods". *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration (VJ)*, 4, (2000), 30-61.
- Schlechtriem, Ingeborg H. & Peter Schwenzer. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. 4th Edition. Oxford: Oxford University Press, 1988.
- Schwerha, Joseph. "Warranties against Infringement in the Sale of Goods: A comparison of U.C.C. § 2-312 (3) and Art. 42 of the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods". *Michigan Journal of International Law*, 16, (1995), 441-483.
- Shinn, Allen M. Jr. "Liabilities under Article 42 of the U.N. Convention on the International Sale of Goods". *Minnesota Journal of Global Trade*, 2, (1993), 115-142.
- Zeller, Bruno. "Intellectual property right & the CISG Article 42". *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*, 15, 2(2011), 289-302.

This Page Intentionally Left Blank